

R E C T O R
A C A D E M I A E L I P S I E N S I S
SACRA PENTECOSTALIA
O R A T I O N E S O L E M N I
F E R I A P E N T E C O S T E S P R I M A
D I E V I I I . M E N S I S I V N I I M D C C L X X X I I .
I N A E D E P A V L I N A
P I E R E L I G I O S E Q V E C E L E B R A N D A
I N D I C I T .

*De disputatione inter Melanchthonem et Lutherum su-
per iustificatione.*

Schwarz

Biogr. erud.
D. 1613, 44

Я О Т С Е Я

2124212211 ЗАМЕДАВА

ДЛЯ ПЕНИТЕНЦИАРСКАЯ

СОЛДАТСКОГО

АМИГИ СЕРГИОСТИ

— КОМПОЗИЦИИ И КАКИХ ИМЕН

ДЛЯ ДЕМОНСТРАЦИИ

СИКИИ СУЮЮЩИХ

СОЛДАТ

Составлено в 1822 году в 1822 году

Б. А. БОГДАНЧИК

Quantum sit doctrinae reuelatae de iustificatione hominis, qui
 violatae legis diuinæ reus est, momentum, ab ecclesia
 euangelica in primis perspectum et praeclaro studio, quod
 in illa restituenda, perspicue proponenda, solideque demonstranda
 et ab obiectionibus vindicanda posuit, comprobatum esse, inter
 omnes constat. Id vero eo maiori laudi ducendum ei esse, ii haud
 iniuiti fortasse confitebuntur, qui non solum depravationem eius olim
 suminam, quae corruptionem aliarum doctrinarum fidei, cum illa
 coniunctarum, secum traxerit, sed etiam opus ingentis molis et la-
 boris permolesti fuisse sciant, eam ab erroribus admixtis repurgare,
 et pristinam eius dignitatem ac veritatem vindicare. In aliis enim
 quibusdam articulis fidei, quibus emendandis omniem operam im-
 pendebant, veritatis euangelicae confessores, concedendis facilioreſ
 fore aduersarios, quodammodo sperari poterat, modo hunc et hypo-
 theſes quibus inuolutus et obductus erat, ipsis haud eripere voluiſ-
 ſent. Sed hi probe cognitum perspectumque habebant, hunc si in-
 tactum relinquenter, nullam omnino reformationem ecclesiae, et
 doctrinae purioris instaurationem aut fufcipi posse aut perfici, quod
 ipsum rei momentum, Lutherum et Melanchthonem mouisse, cre-
 dibile est, vt in Confessione Augustana hunc in primis articulum sta-
 tim post doctrinam de Christo et Deo accurate et solide proponerent,
 et Melanchthon in primis in II. et III. Artic. Apol. prolixe pertracta-
 ret, summam inde laudem nactus. Id igitur si fieri non potuit, vt
 scilicet ecclesia constitueretur, niſi puritas doctrinae de iustificatione
 restituta eſſet, nec hoc fieri posſe existimamus, vt ecclesia conſerue-
 tur, niſi seruata huius articuli puritate atque integritate. Ita certe
 indicauit Lutherus, „ſtante hoc articulo ſtat et floret ecclesia; hoc
 vero conuulſo et labefactato velut fundamento, ruit aedificium eccl-
 esiae; cuius ſimilis ſententia repetitur in F.C.¹⁾). Hoc vt rueret, hu-
 ius

A 2

a) Art. III. p. 683.

ius ut fundamentum labefactaretur, statim ab eo tempore, quo hoc aedificium huic quasi suo fundamento denuo superstructum est, quantum vi et arte valuerunt veritatis et pacis ecclesiae osores et turbatores, annisi sunt omnes. Praeuidit hoc Lutherus, et quod praevidit, idem fleuit ac doluit, teste Chemnitio^{b)}: „Saepe cohorresco, quod Lutherus, nescio quo omine, valde saepe in Galatis, et in Genesi voce illam repetit: „Haec doctrina post mortem nostram rursus obscurabitur.“ Quod Lutheri dictum euentu haud caruisse, in primis conatus aduersariorum in libro Interim dicto, controversiae A. Osiandri, et G. Maioris, haud ita multo post obitum Lutheri agitatae, satis superque testantur. Nec ab illorum aetate ad nostram usque defuerunt, qui hanc praesertim doctrinam in verbo Dei summa perspicuitate traditam, veteribus et iam dudum profligatis ex ecclesia erroribus denuo in eam reuocatis labefactare studerent; ut taceamus ea, quae extra ecclesiam inde ab aetate Lutheri partim ad defendendos veteres et in formula doctrinae retinendos, partim ad nouos errores de eadem superinducendos acta sunt.

Longum foret ea omnia commemorare et copiosius exponere, quae a Luthero summo studio, indefesso labore et mira constantia ad illustrandam, confirmandam, vindicandam defendendamque doctrinam de iustificatione per omnem eius vitam praestita sunt. Vnum modo eorum idque memoratu in primis dignum ex historia rerum ab eo gestarum repetam. Comprehenditur id in disputatione anno post exhibitam A. C. sexto inter Lutherum et Melanchthonem super vera iustificationis notionem Wittebergae habita, cuius historiam et argumentum hic repetendum et observationibus quibusdam illustrandum suscepimus. Historiam huius disputationis memoriae prodidit D. Christophorus Pezelius tam in quarta parte *objectionum et responsorum theologicarum ex scriptis Phil. Melanchthonis collectarum* anno 1586.^{c)} quam in *Phil. Melanchthonis Consiliis siue iudiciis theologicis anno 1600. editis*^{d)}. Occasionem instituendi hanc super iustificatione disquisitionem fuisse commemorat expectationem aduentus legatorum ex Anglia et Gallia, qui de hoc articulo in primis putabantur disputaturi esse; ut igitur in eo consentirent omnes, et eadem forma

b) *Loc. Theol. tom. II, p. 216.*
edit. f.

c) p. 294.
d) p. 244.

forma loquendi vterentur in disputationibus, Melanchthonem quaestiones aliquot de iustificatione conscripsisse, quae Wittebergae in domo parochiali, cum apud D. Bugenhagium pastorem Lutherum, Melanchthon, Ionas, Cruciger, et alii, ad communem deliberationem ob aduentum legatorum ex Anglia et Gallia, tum exspectatum, conuenissent, in omnium tum praesentium conspectu ore prolatae et in charta consignatae atque propositae a Melanchthonе fuerint, ad quas, rogantibus caeteris, a D. Luthero, quid sentiret, responsum, manuque eius assignatum atque adscriptum fuerit. Typis exscriptas tum non esse quaestiones illas refert, attamen contra Osiandrum, vivente Philippo, editas fuisse anno 1552. cum quidem ante sedecim annos scriptae essent, eaque de re testari Acta Aldenburgensia. Post primam illam editionem, bis eam repetiit Pezelius in libris ante nominatis 1586. et 1600. e quibus in linguam vernaculam translatae, et sermonibus Lutheri commensalibus Opp. Luth. tom. XXII. Cap. XIII. insertae videntur, et assumentis aliquot auctae sunt. In libris a Pezelio editis ipsi textui verborum Lutheri additae sunt quaedam illius dilucidationes, diuersa typorum forma a textu in Argumentis, eadem vero in Consiliis, et figura in designandis parenthesibus adhiberi folita distinctae quidem, qua tamen cautione impediri non potuit, quin in versione germanica quaedam Luthero sint tributa, quae Pezelii sunt. Hic, vbi textum disputationis, ipsaque Melanchthonis et Lutheri verba, illius quaestiones, responsiones huius oculis lectorum subiiciemus, Pezelii dilucidationes sub textu separatim exhibebimus, ne tam numeris, quam loco distinctae cum verbis textus confundi queant. Dabimus vero eam, vt in Actis colloquii Aldenburgensis, Ienae typis excripta est, et varietates, quas in edit. Lipsiensi et Wittebergensi, nec non in libris Pezelii et sermonibus commensalibus deprehendimus, suo quasque loco obseruabimus.

DISPUTATIO PHILIPPI MELANCHTHONIS
CVM D. MARTINO LVTHERO ANNO 1536.^{e)}

Philippus ^{f)}.

Augustinus, vt appareat, extra disputationem^{g)} commodius sentit, quam loquitur in disputationibus. Sic enim loquitur, quasi iudicare debeamus, Nos iustos esse Fide, hoc est, nouitate nostra.

Quod si est verum, iusti sumus non Sola Fide, sed omnibus donis ac virtutibus ^{h)}.

Idque sane vult Augustinus. Et hinc orta est Scholasticorum Gratia gratum faciens.

Vos vero utrum sentitis hominem iustum esse illa nouitate, vt Augustinus, an vero imputatione gratuita, quae est extra nos, et Fide, id est, fiducia apprehenditur ex verbo.

Lutherus ⁱ⁾.

Sic sentio et persuasiſſ. sum ac certus, Hanc esse veram sententiam Euangeli et Apostolorum.

Philippus ^{k)}.

An homo, sola misericordia iustus est?

Quod non sit sola illa misericordia iustus, videtur, Quia necessaria est iustitia nostra, hoc est, bona conscientia in operibus.

An non vultis concedere, vt dicatur, Hominem esse iustum principaliter fide, et minus principaliter operibus, Si tamen Fides signifi-

e) Ita inscribitur in Pezelii Obiect. et Resp. theol. Phil. Mel. P. IV. p. 294. in Consiliis theol. P. I. p. 239. *Quæstiones de Iustificatione coram Deo, propositae a Philippo Melanchthonem, Doctori Martino Lutheri, Anno 1536.* In autographo in Actis Colloqu. Altenb. p. 264. *Scheda Interrogationum Philippi, et Responsionum Lutberi, 1536. Anno;* in horum Act. edit. Lips. p. 481. *Exemplum disputationis descrip̄iae ex autographo Philippi et Lutberi, quod eodem tempore exhibitum est a D.*

Laurentio Lindemann, in Colloqu. Commens. Cap. XIII. p. 710. Opp. Luth. Hal. tom. XXII. Disputation Philosophi Melanchthonis mit D. M. Luther allein gehalten, über dem Artikel von der Rechtfertigung, Anno 1536.

f) Pezelius: *Quæstio Philippi.*

g) Edit. Lips. *disputationes.*

h) Colloqu. Commens. addunt. uns von Gott gegeben.

i) Pezelius: *Responso D. Mart. Lutheri.*

k) Pez. oppositiones D. Philippi.

significet fiduciam, et ut illa fiducia maneat certa, intelligatur, quod non requiratur exactio Legis, sed quod fides suppleat ea, quae defunt Legi.

Vos conceditis' duplēm iusticiam, et quidem coram Deo necessariam esse, scilicet, Fidei, et illius alterius, videlicet, bonae conscientiae, In qua hoc quod deest Legi, supplet Fides.

Hoc quid aliud est, quam dicere, quod homo iustificetur non sola fide. Certe enim iustificari, non intelligitis Augustini more, de principio regenerationis.

Augustinus non hoc sentit, Gratis saluari hominem, Sed saluari propter donatas virtutes. Quid vobis de hac Augustini sententia videtur?

Tota ratio Augustini de meritis alia est, quam nostra, Nec tollit, nisi meritum impii.

Lutherus¹⁾.

Hominem sentio fieri, esse, et manere iustum, seu iustum personam, simpliciter sola misericordia. Haec enim est iusticia perfecta, quae opponitur irae, morti, peccato, et absorbet omnia, et reddit hominem simpliciter sanctum et innocentem^{m)} ac si reuera nullum in eo esset peccatum. Quia reputatio gratuita Dei, nullum vult ibi esse peccatum. Sicⁿ⁾ Ioannes dicit: Qui natus est ex Deo, non peccat^{o)}, Pugnat enim, esse ex Deo natum, et simul esse peccatorem.

p) Post hanc iustitiam, homo est et dicitur iustus opere seu fructibus, quos et ipsos requirit Deus, et remunerat.

Hanc igitur externam, et operum iusticiam voco, quae simpliciter sancta esse non potest in hac carne et vita etc.

Ideo neque tollit mortem, nec peccatum, nec illis resistere potest, Sed tantum cauet futura et maiora peccata etc.

Philip-

1) Pez. Responsio Lutheri ad omnia praedicta.

m) Pezelius addit in Parenthesi: Scilicet non in se, sed in Christo, quem Fides apprehendit.

n) Lips. edit. Sicut.

o) idem: Hoc dictum non pertinet

ad iustitiam Fidei, sed ad iustitiam operum, de qua mox in sequenti paragraphe dicitur.

p) Integra sectio, ad verbis. Post hanc iustitiam etc. a verba: Sed tantum cauet futura et maiora peccata etc, deest in edit. Lips.

*bogo autem illi sicut et Philippus^q). Mihi te, nescio quid intelligo
ab Quaero de Paulo renato, quare Paulus, postquam renatus est,
iam deinceps iustus, id est, acceptus sit?*

Lutherus^r) *Scilicet nulla re, sed sola illa renascentia^s) per fidem, qua
iustus factus est, permanet iustus perpetuo et acceptus.* *Philippus^t).*

*An tantum iustus est propter misericordiam? An vero princi-
paliter propter Misericordiam, et minus principaliter propter suas
virtutes, seu opera?* *Lutherus^u).*

*Non, sed virtutes et opera sunt iusta propter Paulum iustum,
Sicut opus propter personam placet vel displicet. Ut etiam in Te-
rentio dicitur^x). Quia bonum opus a malo factum, ne hominibus
quidem placet.*

Philippus^v). *Videtur, quod non sola misericordia, Quia vos ipsi docetis,
quod iustitia operum sit necessaria, et quidem coram Deo^y).* *Lutherus^z).*

*Necessaria est, sed non necessitate Legali seu coactionis, sed ne-
cessitate gratuita, seu consequentiae, seu immutabilitatis.*

*Sicut Sol necessario lucet, si est Sol, et tamen^b) lucet non ex
Lege, sed ex natura, seu voluntate (vt sic dicam) immutabili, quia
sic creatus est, vt luceat. Sic iustus creatura noua, facit opera ne-
cessitate immutabili, Non lege seu coactione. Iusto enim non est
Lex posita. Deinde creati sumus (ait Paulus) in opera bona.*

*Philip.
q) Pez. Verba Philippi.*

r) Pez. Responsio D. Lutheri.

*s) idem: Hoc dextre intelligatur,
Iustus est homo per Fidem, non qua-
tenus illa est opus Dei in nobis, seu
quatenus initium est renouationis no-
straue aut regenerationis, sed quare
nus habet se correlatiue ad miseri-
cordiam.*

t) Pezelius: Obiecta Philippi.

u) idem: Resp. Luth.

*x) idem: Hoc non confirmationis,
sed declarationis causa additur. Et
simile est illud, Hostium munera
non sunt munera.*

y) Verba Philippi.

*z) Haec propositio Philippi cum
sequente: Et paulus credens etc. in
utroque Pezelii libro coniunctim vno
verborum contextu exhibetur.*

a) Pezelius: Resp. Lutheri.

b) luter. deest in edit. Lips.

Philippus.

c) Et Paulus credens et faciens placet, non faciens non placet^{d)}.

Lutherus.

Hoc implicat, quia impossibile est dare credentem, et non facientem^{e)}.

Philippus.

Ergo saltem est aliqua partialis causa nostra iusticia^{f)}.

Ideo Sadoletus ait, nos pugnantia dicere, quod dicamus, sola fide, et tamen dicamus, iusticia operum est necessaria^{g)}.

Lutherus.

h) Videlicet, Quia falsi fratres et Hypocritae fingunt, sese credere, ideoⁱ⁾ exigunt opera, ut confundantur in sua Hypocrisi, sicut Elias exigit opera a Sacerdotibus Baal, ubi Baal fuit confusus. Sic enim et Deus facit necessario nihil nisi bonum, et tamen sine Lege.

Philippus.

Cum dicitis, sola fide iustificamur, an intelligitis tantum de^{k)} principio, scilicet, de remissione peccatorum.

^{l)} An vero vultis, quod Paulus renatus etiam postea placeat, non propter propriam obedientiam, seu virtutes, saltem partialiter, sed tantum propter misericordiam?

Lutherus.

m) Imo obedientia eius placet propter Paulum credentem, alioqui nihil placeret eius obedientia.

De

e) Et deest in edit. Lips.

d) Pezelius habet: non placeret.

e) Haec resp. Lutheri apud Pezelium cum antecedente connectitur. cum aliqua tamen varietate: „Caeterum, cum dicis, non faciens non placet, est implicite dictum, quia impossibile, dare credentem et non facientem.

f) Et haec propositio apud Pezelium cum verbis g) una ponitur post verba: non faciens non placet.

g) Iac. Sadoletus anno 1535. ediderat in Pauli epistolam ad Romanos

commentariorum libros III. in quibus doctrinam pontificiorum de iustificatione repetierat, et nostram acri perstrinxerat censura.

h) Videlicer. deest in edit. Lips.

i) Edit. Lips. Exiguntur.

k) Tantum de. deest in edit. Lips.

l) An vero vultis etc. usque ad verba: propter misericordiam? in edit. Lips. exhibentur post responsonem Lutheri.

m) Propositio: Imo obedientia eius etc. legitur in edit. Lips. post verba: inanis et praeterita.

B

De Principio, Medio, Fine etc.

Quia persona iusta, est iusta perpetuo, et tam diu iusta ex fide, quam diu sudes manet. Mala ergo diuisio est, personam diuidere in principium, medium et finem. Opera igitur fulgent radiis fidei, et propter fidem placent, non e contra. Alioqui sequentia opera si dem excellerent iustificando, Quia diutius (vt medio et fine vitae) iustificarent, post abiens vel cessans, operibus relinquenter gloriam, et ita fieret inanis et praeterita.

Philippus.

Paulus est iustus, id est, acceptus ad vitam aeternam sola misericordia.

Lutherus.

Quod est impossibile ⁿ⁾.

Philippus.

Contra, Si non accederet partialis causa, scilicet, illa obedientia, non fieret saluus: iuxta illud, Vae mihi, si non Euangelizem ^{o)}.

Lutherus.

Nulla partialis causa accedit, Quia fides semper ^{p)} est efficax, vel non est fides. Ideo quicquid opera sunt aut valent, hoc sunt et valent gloria, et virtute fidei, quae est Sol istorum radiorum ineuitabiliter ^{q)}.

Philip-

n) Haec verba vna cum nomine Lutheri desunt in utroque libro Pezelii et in Colloq. Commens. ac, ut hic posita sunt, merito reiicerentur, potissimum, quod turbant sensum, et reliquis Lutheri responsionibus manifeste contradicunt. Verum in edit. Lips. p. 482. ita sunt collocata:

Philippus.

Paulus est iustus, id est, acceptus ad vitam aeternam, sola misericordia. Contra si non accederet — —

Lutherus.

Quod est impossibile.

Philippus.

— — Partialis causa etc. Et sic

commodum habent sensum; antequam enim finita fuit oratio Philippi, Lutherus statim suam interposuit responsionem.

o) Haec verba apud Pezelium et in Colloqu. cum propositione antecedente cohaerent, et post verba: sola misericordia, leguntur.

p) Semper deest in edit. Lips.

q) ineuitabiliter, ita etiam in edit. Witreb. Act. Altenb. p. 308. et in Colloqu. Commens. unvermeidlich; in Act. Altenb. edit. Lips. p. 482. et in utroque libro Pezelii loco ineuitabiliter regius: immutabiliter.

Philippus.

Apud Augustinum, Sola fide, tantum excludit opera pree-
dencia.

Lutherus.

Sit hoc, vel non, tamen ista vox Augustini satis ostendit, eum
nobiscum sentire, ubi dicit: Turbabor, sed non perturbabor, quia
vulnerum Domini recordabor. Hic^r) enim clare sentit, fidem va-
lere principio, medio, fine et perpetuo, Sicut et David: Apud te
propitiatio est. Non intres in iudicium cum seruo.

Philippus.

Vtrum haec Propositio sit vera, iustitia operum est necessaria
ad salutem?

Lutherus.

Non quod operentur seu impetrant salutem, sed quod fidei im-
petranti praesentes seu coram sunt, sicut ego necessario ad sa-
ludem meam, Ich werde auch darbey sein, sagt jener Gesell.

Imaginatio Sadoleti fortassis haec est, quod^s) fides sit opus
exactum, Lege diuina, Sicut et charitas, obedientia, castitas etc.
Ergo qui credit, impleuit unam vel primam partem Legis, Et sic
habet principium Iustificationis seu Iustitiae, sed principio habito,
requiruntur et alia preecepta operum^t) post fidem.

Hic vides,

Sadoleum nihil intelligere de ista causa.

Nam si fides esset opus preeceptum, tunc recte omnia Sadole-
tus, Et tunc fides sic renouaret initio hominem, sicut alia opera bo-
na postea renouarent.

AT nos dicimus, - fidem esse opus promissionis, seu donum
Spiritus Sancti^u) quod quidem ad Legem faciendam necessarium

B 2

est,

r) Edit. Lips. habet *Hoc.*

s) Edit. Lips. habet *quia.*

t) apud Pez. in utroque libro:
preecepta opera. Colloqu. Commens.
„auch andre Werk im Gesetz geboten
nach und über dem Glauben et in edit.
Lips. p. 483.

u) Pezelius addit. Et tamen ne
hoc quidem respectu Fides iustificat,

quatenus est donum Spiritus Sancti,
sed simpliciter quatenus habet se cor-
relatiue ad Christum. Non enim
hoc principaliter quaeritur, unde sit
Fides, aut quale sit opus, aut quo-
modo caeteris operibus antecellat:
Quia Fides non per se, aut virtute
aliqua intrinseca iustificat. Ita enim
non nisi ex parte id efficeret, et cer-
titudo

est, Sed per Legem et opera non impetratur. Donatum autem hoc donum, facit personam nouam perpetuo, quae persona tum facit opera noua, non e contra, Opera noua faciunt personam nouam. Ita placent opera Pauli, non quia bona sunt, sed quia Paulus placens ea facit, non placitura, nisi Paulus placeret. Nulla ergo Iustitia personalis debetur operibus coram Deo, licet accidentaliter glorificabunt personam praemiis certis. Sed personam non iustificant. Omnes enim aequaliter iusti summus in uno Christo, omnes aequaliter dilecti, et placentes secundum personam, Tamen differt Stella a Stella per claritatem. Sed Deus non minus diligit Stellam Saturni, quam Solem et Lunam.

Summa.

CREdentes sunt noua creatura, noua arbor, Ideo ^{x)} istae Phrases legales non pertinent huc, Scilicet fides ^{y)} debet opera bona facere, Sicut non recte dicitur, Sol debet lucere, Arbor bona debet bonos fructus ferre, 3 et 7 debent esse 10. Quia Sol lucet de facto, arbor facit de facto, 3 et 7 sunt 10 de facto. Non sunt in fieri vel debere, sed in facto esse. Nisi conditionaliter et Hypotheticamente intelligas ita, Si Sol est, tunc debet lucere, Si vis fides ^{z)} esse, oportet, ut opereris, sed hoc dicitur contra fucatum Solem et fidem: de vera fide et Sole ridicule dicuntur ^{a)}.

Ego Henricus Moller manu mea testor, hoc cum autographo D. Lutheri et Philippi congruere ^{b)}.

Primum

titudo collationis tolleretur, cum fides nunquam sit perfecta, sed perpetuo etiam in sanctis sit debilis et languida. Iustificamur autem fide, id est, propter misericordiam promissam, seu propter Christum Mediatorem, cuius vulneribus se inuoluit fides, et eius meritum sibi applicat.

x) Ideo deest in edit. Lips.

y) In edit. Lips. legitur fidclis.

z) Pez. in utroque libro: si vis fidelis esse. Colloqu. Commens. bishu glaeubig.

a) adud Pez. in Obi. et Resp. haec

adduntur: *Hactenus verba disputationis.* in Consiliis vero p. 244. historiam disputationis his verbis subiicit: Haec συζήτησις ostendit Philippum de iis rerum momentis quaesitiis, quae a patronis doctrinae Pontificiae adhuc disputantur de Iustificatione, et de quibus multos non recte institutos etiamnum hallucinari constat. Estque haec συζήτησις non solum relata inter acta Aldenburgenis colloquii, sed etiam contra Osiandrum vinente D. Philippo edita anno 52. cum tunc quidem ante annos 16. scripta esset.

Ac

Primum est, vt de legatione, quā praesente super hac re e consilio Theologorum Wittebergensium disputari debuit, quaedam ex historia ecclesiae nostrae repetamus. Legati e Britannia Wittebergae tum quidem expectati iidem fuerunt, qui anno MDXXXV. ab Henrico VIII. ad Protestantes Smalcaldiae congregatos missi fuerunt, vt agerent de foedere inter illum et hos ineundo ad defendendam causam religionis, in qua cum iis tam mire consentiat, quam eius ultius emendandae non solum, sed etiam defendendae ingenti desiderio teneatur et magno studio contendat, inter quos episcopus Hertfordensis, Eduardus Foxus, primum obtinebat locum, et Nicolaus Hetus Archidiaconus erat, quem humanitate et literis excellere inter hospites, Melanchthon in Epp. ad Cain. praedicat^{c)}. Quorum consultatio cum Smalcaldiae finita esset, et ad regem suum postulata Principum protestantium misissent, Wittebergam profecti reliquam hiemem ibi transegerunt, et interea cum Theologis ibi disseruerunt de dogmatis, et potissima iis fuit controuersia de coelibatu sacerdotum, de coena Domini, de missa pontificia, de votis monasticis, et in primis de diuortio regis, quod vt Theologi Saxones probarent, valde eos sollicitabant, sed frustra. Haec Sleidanus memoriae prodidit Commentar. de Stat. Rel. lib. X. Nihil igitur super argumento de iustificatione aut actum est, detrectantibus forte Anglis, aut actum esse

B 3 *Sleida.*

Ac testantur ea, de quibus dixi, acta Aldenburgenia, Wittebergae in domo Parochiali (cum apud D. Bugenhagium Pastorem, Lutherus, Philippus, Ionas, Cruciger, et aliis ad commune deliberationem conuenissent, propterea, quod in expectatione erat aduentus legatorum ex Anglia et Gallia, qui de hoc articulo in primis putabantur disputaturi esse) in omnium tum praefentium conspectu, quaestiones istas in charta consignatas atque propositas a D. Philippo fuisse: Et a D. Luthero, quid sentiret, assignatum atque ascriptum esse.

In Colloqu. Commens. p. 717 seq. prolixa additur disputatio super quaes-

tionem: ob die, so durch den Glauben gerecht sind, von norwegen gute Werke thun? Cum vero neque apud Pezelium neque in Act. Colloqu. Altenb. legatur, nec denique ad quaestionem nomen Melanchthonis et ad responsum nomen Lutheri ibi expressum sit, ad hanc disputationem referri nequit.

b) In edit. Lips. p. 483. subiicitur: Exempla horum scriptorum post collationem utriusque ab ambobus Notariis cum Originali facta, Notario alterius partis Martino Burggrauio tradita fuerunt.

c) p. 258.

Sleidanus nesciuit. Ea vero omnia inter Anglos et Saxones a Ianuario ad Aprilem anni MDXXXVI. ante conuentum Francofurensem, qui ad diem XXIV. Aprilis indictus fuit, et Concordiam Wittebergensem, quae die XXIX. Maii composita est, acta fuisse, inde constat, quod Lutherus in ep. ad Electorem die XXV. Ianuarii scripta de cunctatione et altercandi libidine eorum conqueritur ^d), nec non quod, teste Sleidano ^e) legati illi die XII. Martii Electorem, qui Wittebergam venerat, de eo, quod de hactenus actis inter utramque partem sentiat rex suus et ulterius cupiat atque optet, certiorem reddiderunt; denique quod Melanchthon ad Camerarium tum scripsit, die XXX. Martii, de articulis non leues contentiones inter Anglos et Saxones fuisse, sed tamen de plerisque conuenisse, ab Anglis vero se ita exerceri, vix ut respirare liceat, et deinde die IX Iunii, post Anglorum discessum se detinuisse expectationem congressus Buceri et aliorum Theologorum, quem impedire non potuerit, ut voluerit. Caeterum tam ex Martini, quam Philippi literis intelligimus, Wittebergam Anglis gratam quidem mansionem, sed Wittebergensibus gratam non item fuisse Anglorum praesentiam ^f).

Diximus antea, disputationem fuisse inter Lutherum et Melanchthonem, quae hic descripta est, verum dubitari potest, sitne ita dicenda, nec ne? Bis eam Pezelius tam in Argumentis, quam in Consiliis συζητησιν nominauit, rectissime quidem, cum interrogations Philippi et responsiones Lutheri contineat, et tam hae, quam illae, non solum sermone, sed etiam scriptione propositae fuerint. Sed non dubitauerim, illam dicere disputationem. Non enim Philippus in prima semper responsione Lutheri acquieuit, sed nouas exceptiones, vel, si mauis, nouas quaestiones de iis protulit; et hac de causa Pezelius post primam responsonem Lutheri verba Melanchthonis, quae sequuntur, inscripsit: *Oppositiones D. Philippi;* et quae post tertiam responsonem Lutheri leguntur: *Obiecta Philippi.* Et idem ille, qui eam συζητησιν dixerat, in Consiliis hoc nomine exhibet: *Quaestiones de iustificatione coram Deo, propositae a Philippo Melanchthoni Doctori Martino Luthero, anno 1536.* et in Argumentis: *Disputatio Philippi Melanchthonis cum D. Martino Luthero, anno 1536.*

d) Opp. tom. XVII. p. 369.

e) p. m. 265.

f) Seckendorffius in Hist. Lib. III.
Sect. XIII. §. 39. lit. f. p. III.

et sub finem illius scripsit: *Hactenus verba disputationis. Quid? quod ab Altenburgicis collocutoribus* ^{g)} *appellata sit disputatio.*

Dubitatum praeterea fuit de auctore disputationis, vtrum vere Lutherus fuerit et responsiones seu decisiones ab eo, vt hic leguntur, propositae sint et manu eius literis consignatae? Thuringici in primis Theologi Misnensibus, Lipficiis nimirum et Wittebergicis, opposuerunt, eam non inter libros Lutheri editos relatam esse, dubiam igitur atque incertam esse originem eius, noluisse enim, ita S. R. Loeberus in historia colloquii Altenburgensis ^{h)} eruditissime scripta ait, schedam istam laceram Lutheri libris palam editis apponi. Sed argumentis idoneis veritas eius asseri potest. Prouocarunt nimirum Misnenses ad editionem eius anno 1552. non solum, vt Pezelius in primis vrget, viuente adhuc Melanchthon, sed ab ipso quoque Melanchthon factam, in Actis Colloquii Altenburgiⁱ⁾: „In der Disputation von der Rechtfertigung, so mit Lutheri und Philippi Hand geschrieben, welche Philippus für 16. Jaren des Osiandri Irrthum zu „widerlegen hat drucken lassen“. Et cum nihilo fecius eam esse suppositam suspicarentur Thuringici, illi et recitarunt et exhibuerunt autographum Lutheri et Melanchthonis, praeterea vero Thuringicos olim ad eam in scriptis suis, tanquam veram et genuinam, prouocasse dicunt ^{k)}. Denique quo minus de eius veritate dubitari queat, Henricus Mollerus in subscriptione fidem suam interposuit. Nec Thuringicorum rationibus aliquid contra veritatem eius efficitur; a Lutherio ipso non fuisse editam, nec post obitum eius editionibus librorum eius insertam; sed quot quaequo scripta Lutheri eo viuente non edita, et primis operum eius editionibus haud inserta, post illam aetatem reperta sunt et etiamnum reperiuntur, quae manu Lutheri scripta esse, istam ob causam nemo dubitat. Vanus praeterea timor fuit, quo Thuringici, ei vt fidem suam denegarent, commouebantur. Misnici nimirum opinioni suae, bona opera ad salutem necessaria esse, haud parum ponderis accedere putabant responsione Lutheri ad quaestio nem decimam, vtrum haec propositio sit vera: iustitia operum

g) p. 225. edit. Ien.

h) p. 36.

i) p. 225.

k) Colloqu. Altenb. p. 248. Es ist aber unter andern das fürnemste gewesen, das wir von Lutheri eigener Handschrift gemeldet etc.

rum necessaria est ad salutem? ad quam Lutherus respondit, non quod operentur seu impetrant salutem, sed quod fidei impetranti praefentia seu coram sint, sicut ego necessario adero ad salutem meam; quibus tamen verbis opinio ista nequaquam iuuatur. Probe enim acutissimus Lutherus distinguit inter necessitatem finis et consequentiae, illam B. O. denegat, hanc vindicat; illud enim vult docet, quod est verissimum, fidei, simulac adfit, adesse facultatem, vim ac nisum, B. O. faciendi, siue semper praefentem esse, nec a natura fidei separari posse ac diuelli, ut lux et radii solis a sole separari nequeant; siue quod idem est, hominem iustificari fide sola, non solitaria. Hanc Luthero mentem fuisse, perspicuum est intuenti disputationem illam vniuersam, et in primis verba responsionis ad interrogationem octauam: *fides semper est efficax, vel non est fides.* Attamen ex ista Melanchthonis propositione, seu potius quaestione id intelligimus, hypothesin illam, de necessitate B. O. ad salutem, a Georgio Maiore deinceps incaute propositam, et haud moderate defensam, iam tum a mente Theologorum quorundam non plane alienam fuisse, saltem in disputationibus non insolitam.

Nunc de argumento disputationis et de verbis, quibus Melanchthon quaestiones proposuit, dispiciendum est. Rem sibi cum doctoribus fore, qui haud ita pridem de religionis auitae articulis quibusdam dubitare, eosque ad normam veritatis euangelicae examinare cooperant, et nondum superato errore, vel doctrinae antiquae, ut vocabant, amore, nunc antiqua nouis, ut videbantur, praeferre, nunc illa his miscere solebant, acute vedit Melanchthon; igitur ut parati essent Theologi ad respondendum exigentibus rationem fidei doctrinaeque suae leniter et modeste, consuetam hactenus formulam in ecclesia repetendam esse ratus, rem verbis olim vulgo adhiberi solitis proposuit, ut eo accuratius de discrimine errorem inter et veritatem posset iudicari. Quis enim est, quem fugiat, inter causas erroris de iustificatione eam haud postremam fuisse, quod vulgo discrimen inter iustificationem, regenerationem et renouationem negligi cooperit; et interdum, quod mireris, ab Augustino quoque factum est in disputatione contra Pelagianos, quem vocabulo iustificationis quandoque incommodo usum esse propter communitatem quorundam actuum gratiae iustificantis, regenerantis, at renouantis, quia omnes fiant gratis et absque operibus, dudum obseruatum est a Theo-

Theologis¹⁾). Sed excusandus est omnino Augustinus, quippe qui, cum aduersus Pelagianos disputaret, qui hominem natura, siue ex se iustum esse contendebant, nec opus habere, ut iustus reddatur, si-
ve fiat, id in primis egit, ut ostenderet, hominem fieri debere, quod
natura non sit, siue iustum effici a Deo per gratiam, quia iustus non
sit per naturam. Ita perspicue mentem suam explicat Ep. CV. „No-
lunt ut sit Deo gloria in iustificandis impiis gratuita gratia, qui eius
ignorantes iustitiam, suam volunt constituere — ut iusti fierent me-
riti non fuerunt, iusti enim facti sunt per gratiam ipsius. Rom. III,
24.“ Non igitur de modo, sed de necessitate iustificationis Augusti-
nus loquitur, et affirmat, quod Deus hominem non inueniat iustum,
sed reddat seu faciat iustum. Si verum dicere fas est, equidem infi-
tiari non ausim, Melanchthonem quoque interdum proprius ad eam
acecessisse opinionem de natura et indole iustificationis, quam in quaesi-
tionibus Luthero propositis haud obscure expressit; id saltem constat,
eum vocabulum regenerationis interdum ampliori adhibuisse sensu,
ut simul et remissionem peccatorum, et subsequente renouationem
complectatur, cuius rei vel in apologia confessionis vestigia quaedam
deprehendi, notum est, et in Formula Conc. Art. III. obseruatum.
Nec id mirum. Res enim altioris indaginis erat, quid de iustifica-
tione, cuius naturam et indolem prope ignorauerat ecclesia per plu-
ra saecula, quamque eius doctores tam secure neglexerant, tamque
confuse et obscure tradiderant, in tantis tenebris, luce tum vix subor-
ta, definiendum sit, summisque viris, ne Luthero quidem excepto,
qui cum sacrorum emendandorum initium ficeret, tam in aliis fidei
articulis^{m)}, quam in hoc, non semper satis finite atque determinate
rem proposuit, tum quidem haud raro accidit, ut, quum se difficul-
tibus, quibus premebantur, statim expedire non possent, et aequē
antiqua retinere, quam noua cum iisdem conciliare vellent, in mo-
do loquendi fluctuarent, et errore vetere non plane misso, veritate
contra recens firmata nec spreta, nec neglecta, vera falsis miscerent.
Quam voluisset Erasmus noua adoptare, modo antiqua non fuissent
abiicienda? Quam consensisset cum ecclesia euangelica, modo dis-
fensem a pontificia fateri haud coactus fuisset? Quid enim eius opi-
nio

1) vid. Hoepfnerus de Iustificatio-
ne Disp. I. p. 56.

m) vid. Cel. Planckii *Geschichte
des Protestantischen Lehrbegriffs*, I Band.

XVIII

nio in doctrina de iustificatione, distinguendum esse inter iustitiam repurgantem mentis nostrae domicilium, et iustitiam ornantem et locupletantem eam bonis operibus? quid consilium eius, concedendum quidem esse, fide iustificari, hoc est, purificari corda credentium, modo affirmetur, ad consequendam salutem necessaria esse charitatis opera; quam syncretismi species? Ita fere fuit in multis aliis fidei articulis, donec consentiens doctrina et explicata in ecclesia extaret. Et quanquam extaret, nihilo tamen secius, in doctrina potissimum de iustificatione qui errare pergerent, non defuerunt, ut exemplo Adr. Osiandri posthaec confirmabimus, et Pezelius, qui hanc disputationem anno MDLXXXVI. edidit in Obiectionibus et responsionibus theologicis P. IV. tum quoque scripsit: „in hac συζητησει Philippi et Lutheri qui quaestionum momenta perpenderint paulo accuratius, hi fatebuntur, de iis Philippum quae siuisse momentis rerum, quae a Sophistis et patronis doctrinae pontificiae adhuc disputantur maximo cum applausu, et de quibus multos non recte institutos etiamnum hallucinari videimus.“ Hallucinati igitur sunt multi multo post simili ratione in eodem dogmate fidei, teste Pezelio; tam ardua scilicet res est, errorem diuturnitate temporis firmatum animis eximere, et verum veritatis sensum atque amorem concipere.

Sed reuertamur iam ad quaestionis, a Luthero et Melanchthonne disputando illustratae, summam, cuius duo momenta praecipua esse videimus; alterum, vtrum iustificatio consistat interna operatione in animo, quae eiusmodi mutationem producat, vt e peccatore iustus efficiatur, an vero collatione externa beneficii diuini, imputacione scilicet gratuita iustitiae alienae, facta fidei, propter quam aliquis iustus declaretur? Distincte igitur querit Melanchthon, fiatne homo iustus illa nouitate, an vero imputatione gratuita, *quae est extranos*, et fide, id est, fiducia, quae oritur ex verbo? alterum vero, vtrum haec duo ita sibi sint opposita, vt posito uno tollatur alterum, an vero ita conciliari inter se possint, vt vtroque naturam et indolem iustificationis constitui, concedendum sit? Id Melanchthon sic proponit: an dici queat, hominem esse iustum principaliter fide, et minus principaliter operibus? haec enim nexus quodam cohaerere cum eo, quod duplex iustitia coram Deo necessaria sit, fidei scilicet et illa altera bonae conscientiae.

Primum

Primum quæstionis momentum est, vtrum nouitate sua, quae est interna, an vero imputatione gratuita, quae est extra eum, homo iustus fiat? Quid sit illa nouitas, et quo sensu accipi vel queat vel soleat, disquirendum est primum. Augustinum, dum dicit, nos iustos esse fide, hoc est, nouitate nostra, per illam indicare mutationem status naturae in statum gratiae, vix dubitari potest, cum antea de Augustino dictum sit, eum sensu antipelagiano id dicere nouum, quod non est natura in homine, sed gratia. Si igitur fidem dicit nouitatem, non possum impetrare a me, ut credam, eum dona et virtutes, ut Scholastici et Pontificii, intelligere, sed hoc velle, fidem nouum quid esse, quod non natura sit in homine, sed per gratiam homini conferatur. Concedi igitur non solum potest, sed etiam debet, fidem esse nouum opus, non quidem nostrum, sed Spiritus S. in nobis. Satis enim superque Augustinus se ipsum a suspicione erroris liberauit, per notissimam sententiam, saepius repetitam: Opera non praecedunt iustificandum, sed sequuntur iustificatum. Attamen hoc negamus, fidem ideo, quod est nouum opus Spiritus S. in nobis, nos iustificare, iustificat enim, quia apprehendit Christum, Apol. A. C. p. 76. Solet præterea nouitas eo adhiberi sensu, ut exprimat nouos motus spirituales et nouas qualitates iustitiae, seu nouas virtutes, propter quas homo reddatur et fit Deo gratus et ad vitam aeternam acceptus per bona sua opera, quae prodeant ex nouis illis qualitatibusⁿ). In Formula Concordiae nouitas illa ex mente Pontificiorum et auctorum libri Interim explicatur, quod in dilectione erga Deum et proximum consistat, quae per fidem in nobis inchoetur^o). Hoc sensu nouitatem inter causas iustificationis referri posse, negat Lutherus, et cum eo vniuersa ecclesia euangelica, a Spiritu S. e verbo Dei edocta, quod sola imputatione gratuita iustitiae Christi sumus iusti apud Deum. Denique nouitas illa designat exercitia fidei; hoc quoque sensu negamus, per eam iustificari hominem coram Deo, cum non illa, sed meritum Christi fide apprehensum, iustificant. Paulo durius igitur, saltem non satis commode dictum esse videtur in Apologia A. C. Art. III^p). quod tota illa nouitas vitae salvet, quam grauiter reprehendit cum Chytraeo Arnoldus^q), quod

C 2 per

n) Chemnitius in Exam. Conc. Trid. P. I. loc. VIII. p. 183.

o) Art. III. p. 587.

p) p. 117.

q) Kirchen und Ketzer-Historie P. II. lib. XVI. c. 18. §. 9. p. 210.

per illam plus profecto asseratur, quam bona opera ad salutem esse necessaria. Melanchthonem excusari quidem, et locutionem istam, incommodam licet, ab erroris tamen suspicione vindicari posse, haud negauerim. Melanchthon nimurum ex Melanchthonem explicari debet; ille igitur cum Apol. A. C. art. II.^r) affirmet, se in doctrina de iustificatione de tali fide loqui, quae non sit otiosa cogitatio, sed quae a morte liberet, et nouam vitam in cordibus pariat, et art. III.^s) fidem, cum sit noua vita, necessario parere nouos motus; per nouitatem illam omnes in vniuersum regenerationis effectus, qui simul fidem comprehendunt, intelligere putandus est, nec incommodo nouitatem illam statim per exercitia fidei explicat, quae accipit remissionem peccatorum. Nec me fugit, alios^t) aliter huic loco et speciosae, quam secum trahat, contradictioni mederi voluisse, sed vereor, vt satisfaciant lectoribus acutis et strenuis veritatis vindicibus. Evidem non auderem infitias ire, Melanchthonem initio ad opinionem, quod nouitas, seu nouae virtutes et nouae qualitates iustitiae vna cum fide iustificant, recipiendam paulo propensiorem fuisse, et in declaratione mentis suae fluctuasse interdum, sed deinde re penitus perspecta, veritatem scripturae, quod sola fides propter solum meritum Christi iustificet, pleno assensu probasse. Nec id Pezelius, iustus meritorum Melanchthonis aestimator, dissimulauit in iudicio, quod huic disputationi in Argumentis P. IV.^u) praemisit, in Consiliis vero P. I.^v) subiecit. Id quo minus mirum videatur, hoc tantum moneo, Brentium, quem ob studium purioris doctrinae alterum Lutherum dicere non dubitauit posteritas, initio haud procul absuisse ab ea opinione. Perspicuum hoc ex scripto Melanchthonis est, de modo coram Deo iustificandi, ad Iohannem Brentium in Consiliis P. I.^w) in quo sententiam huius ita exponit, eum imaginari, fide iustificari homines, quia fide accipiamus Spiritum S. vt postea iusti esse possimus, videlicet impletione legis, quam efficit in nobis Spiritus S. cui vero Melanchthon hoc opponit: „haec ipsa nouitas non sufficit, ideo sola fide sumus iusti, non quia sit radix, vt tu scribis,

^r) p. 71.^u) p. 294.^s) p. 109.^x) p. 244.^t) Walliserus in vindiciis LL. SS.^y) p. 245.

p. 212. 218.

scribis, sed quia apprehendit Christum, propter quem sumus accepti, qualisunque sit illa nouitas.^{a)} Titubauerat itaque Philippus aliquamdiu in concepienda atque explicanda notione iustificationis, verum superatis difficultatibus et dubitationibus circa eandem subortis, veram eius notionem non solum recte explicauit, sed etiam constanter tenuit ac defendit. Idque in primis circa hunc locum in Apologia diadicandum obseruari debet. Quae ibi scripferat Melanchthon, quod tota illa nouitas vitae saluet, partim nondum obfirmato in definienda vera iustificationis notionem animo, partim propter aduersarios ad leniendam errorum acerbitatem scribere sibi indulxit, cuius tamen post eum poenituit, idque in epistola ad Brentium Consil. Theol. P, I. ^{b)} his verbis declarauit. „Crede mihi, mi Bretri, magna et obscura controuersia est de iustitia fidei; quam tamen ita recte intelliges, si in totum remoueris oculos a lege, et imaginationem Augustini de impletione legis, et defixeris animum prorsus in gratuitam promissionem, ut sentias, quod propter promissionem, seu propter Christum iusti, hoc est, accepti simus et pacem inueniamus. Haec sententia est vera et illustrat gloriam Christi et misericordie erigit conscientias. Ego conatus sum, eam in apologia explicare, sed ibi propter aduersariorum calumnias non sic loqui licuit, ut nunc tecum loquor, et si re ipsa idem dico.“ Saepius deinceps Melanchthon veram iustificationis notionem accurate et finite proposuit in disputationibus et aliis scriptis, e quibus vnum illud attulisse sufficiat, quod in disputatione: *Quare fide sola iustificemur, non fide et operibus simul?* prop. VI. et VII. Opp. tom. IV. ^{c)} habet: „Nos defendimus, homines iustificari sola fide, hoc est sola misericordia propter Christum promissa. Etsi autem obedientiam erga legem sequi necesse est, tamen haec obedientia non est causa iustificationis, neque principalis neque minus principalis.“ Denique omessa est illa pars Apologiae, de tota nouitate vitae etc. in editione Germanica. A quonam vero omessa est? A Iusto Iona, vulgo dici solet, interprete, ut creditur, germanico Apologiae A. C. qui multa, inquietunt, quae offensioni esse videbantur, prudenter omisit. Verum haec prudentiae, vti in vniuersum versionis germanicae laus, non Ionae quidem, sed ipsi Melanchtoni debetur, vti nuperime ostendit

C 3

dit

z) p. 246.

a) p. 522.

dit Cel. Bertramus^{b)} qui eam Melanchthoni, verborum suorum latinorum optimo interpreti germanico, vindicauit. Si igitur, quod nunc saltem non dubito, Melanchthon ipse versionis illius germanicae auctor est, ille ipse haec verba prudenter omisit, eaque re veritati, tum sibi probe perspectae, luculentum perhibuit testimonium, quod vel ideo summi facimus, quod, non exemplar latinum Apologiae, sed germanicum ab ecclesia nostra in corpus doctrinae, seu librorum symbolicorum anno 1580. receptum est.

Proximum est, vt de altero disputationis momento disquiramus, num fides et nouitas in opere iustificationis ita sint coniunctae, vt simul iustificant, fides quidem principaliter, nouitas vero minus principaliter; siue, num iustitia operum ita sit necessaria, et quidem coram Deo, vt saltem sit aliqua partialis causa nostrae iustitiae, sine qua nec iusti simus, nec iusti reputemur; siue denique nun propositio, sola fide iustificamur, tantum de principio, scilicet remissione peccatorum intelligi debeat, postea vero iustificatum et renouatum placere Deo propter obedientiam seu virtutes saltem partialiter? Quae cum eo tantum spectent, vt falsam vero admisceant, seu fucatam et plenam insidiarum pacem inter errorem et veritatem concilient, a doctrina salutari ecclesiae euangelicae procul abesse iussit Lutherus, de repurgata doctrina de iustificatione immortaliter meritus, finita propositione: *virtutes et opera sunt iusta propter Paulum iustum; et obedientia placet propter Paulum credentem, alioqui non placet eius obedientia etc.* nec non: *donatum hoc donum facit personam nouam perpetuo, quae persona tamen facit opera noua, non contra, opera noua faciunt personam nouam etc.* Et cum post obitum Lutheri in libro Interim dicto noua conciliatio erroris cum veritate tentaretur, in articulo IV. „*Also kommen zusammen Christi verdienst, und die eingegebene Gerechtigkeit, zu welcher wir verneuert werden durch die Liebe etc.*“ vetus error de nouitate in ecclesiam reuocatus a nostris denuo profligatus est in F. C. Art. III. antith. VII. VIII. IX. Denique id memoratu hic imprimis dignum esse arbitror, quod de Andrea Osiandro, falsa opinione ista decepto, eiusque turbulentia de iustificatione controversia ipsius filius, Lucas Osiander, memoriae prodidit, patrem suum phrasibus suis, Christum secundum diuinam suam

b) in den literarischen Abhandlungen, P. III. p. 188.

suam naturam esse nostram iustitiam, et: iustitiam esse id, quod nos impellat ad iuste agendum, nihil aliud quidem voluisse, quam quod Paulus scripsit, Deum esse, qui in nobis operetur et velle et perficere; quam animi eius declarationem saepe priuatim ex ipso audierit; sed quia abusus fuerit vocabulo iustificationis pro regeneratione seu renouatione hominis, et dicta Pauli de gratuita iustificatione detorserit ad inhabitacionem essentialis iustitiae Dei, causam dedisse controversiae ^{c)}). Etsi igitur hic non quidem errorem istum in ecclesiam reuocare in animo habuit, tamen persuasione illa falsa, quod non imputatione gratuita, quae est extra nos, sed operatione interna in animo absoluatur, quae nouitatem seu nouam qualitatem producat, siue, quod iustificatio unum idemque sit cum renouatione, deceptus, ad nouum errorem deflexit.

Neininem fugit, nostra quoque aetate multos operam dare, ut veram sanctamque Euangelii doctrinam de iustificatione, reuocato vetere errore, denuo obscurant, et nouitatem illam in locum fidei iustificantis reponant, ac iustificationem non imputatione meriti Christi, sed mutatione interna, seu productione nouarum iustitiae qualitatum nouarumque virtutem fieri, iudicent. Hi cum plerumque novitatis gloriae in primis sint cupidi, meminerint, quae se, se nihil novi proferre, sed antiqua modo repetere, quae iam olim iterum iterumque prolata, sed a Luthero quoque profligata dudum sunt, cuius opera veritas euangelica de iustificatione in hac quoque disputatione in tanta lucis claritate est exposita, ut quicunque a veritatis tramite aberret, is non nisi sciens volensque errare censendus sit. Cur vero perdere hi student veritatem, quam instaurare, et a tenebris, quibus inuoluta et tantum non oppressa erat, liberare, tantae molis erat, tantisque difficultatibus premebatur? Perdere et abiicere veritatem profecto non est in eam studiose inquirere, eamque noua luce collustrare. Collustrant, quae se, et rem Christianis gratissimam facient, sed ne eam conuidentur, ne calumniantur infelici eius taedio capti! Nil enim agunt, quam ut veteres errores specie nouitatis, quae mire hominibus, incautis potissimum arridere solet, ornent atque commendent. Cogitemus, quae se, quantum et studii et temporis impendendum fuerit restituendae euangelicae doctrinae veritati, puritatⁱ, perspi-

c) Epitome Hist. Eccles. Cent. XVI. lib. III. c. I. p. 555.

perspicuitati, certitudini! Quis acutior doctiorque et diligentior Melanchthonem dici potest? Sed vel hic et alii viri summi post longam annorum seriem, quibus veritas iam erat perspecta, et in dies magis illustrata, in ea finite et determinate proponenda et enuncianda, statim sibi non omnino constiterunt, diu haeserunt, fluctuanti sunt, dubitarunt, inquisuerunt, sed veritatem, quam difficultibus quibusdam premi videbant, ideo non abiecerunt, eam potius superatis dubitationibus constanter docuerunt et seuere propugnarunt. Vnum intueamur Melanchthonem, virum sumnum, et hic in veritatem inquisiuit, et hic de notione huius vel illius doctrinae aliquando dubitauit, sed non in perpetuum dubitauit; et vagam fluxam que doctrinam proposuit, vel errorem, quia nouus erat, veritati, ideo quod antiqua esset, praetulit, sed veritati cessit, nec coactis et contortis Scripturae S. interpretationibus id efficere studuit, ut veritas praecognitis opinionibus suis cederet.

Vtrumque virum sumnum, tam Lutherum, quam Melanchthonem ex hoc certamine, si certamen dicere fas est humanissimum suavissimumque amicorum colloquium, haud parum laudis modestiae et insignis amoris veritatis reportasse, quis non laetetur? Fuitne Melanchthon tam vehemens et iniquus Lutheri aemulus, ut inuidiosa contentione aduersus eum ductus super principatu doctrinae semper cum eo contenderet, ut vulgo credi solet? Philippus ille mansuetus et humilis doctor, qui sibi dedecori non dicit, veritatem eiusque argumenta a Luthero vterius edoceri, illi quaestiones de ea propnere eiusque submittere iudicio, et ut eandem teneant doctrinam, ut idem sentiant, idem loquantur, utriusque consensu explorato contendere? Et magnus ille Lutherus, quantam modestiam prae se fert in dilucidanda, confirmanda tuendaque veritate? Nihil est, quod arroganter dicat, nihil, quod insuauiter, nihil, quod insolenter et superbe. Omnia non nisi veritatis studio, amore et scientia, prudenter et cogitate, dicit; solertius interrogatus solertissime respondet; noluit, ut suam sequeretur quisquam auctoritatem, sed scripturae. Non solum alios docuit, sed ab aliis pariter doceri voluit, et didicit. Haud raro infantiam suam fassus eos admonuit, qui Scriptura S. leuiter et obiter inspecta, omnia se percepisse, omnia se nosse autument, quae Spiritus S. sciat, et vel apostolos docere audeat.

audeant^{d)}. Nec eum ab aliis, Melanchthonem in primis et Pomeranum discere puduit^{e)}.

Et quanquam summa laudum, quibus Lutherus cumulatissime ornatus est ob doctrinam euangelicam repurgatam ab eo, quod insalubre ei admixtum erat, haec sit, quod doctrinam de iustitia et iustificatione pristino suo nitori restituit, ut et haec disputatio abunde probat, ipse tamen fassus est, se initio ita ab hac doctrina abhoruisse, ut animum suum ei admodum infensum senserit, donec diuturna meditatione veram eius notionem per Dei gratiam assequutus, et tanta ideo perfusus sit laetitia, ut se quasi modo genitum terque quaterque beatum pronunciauerit, et sibi ianuam ad paradisum quasi apertam esse impense laetatus fuerit^{f)}. Non coeco igitur assensu probata statim reliquis sunt omnia, quae unus et alter reformatorum ecclesiae proposuit, sed explorata sunt, ad examen reuocata, disputando pertractata, ab obiectionibus liberata, clariori sensu sensim que luce collustrata, argumentis idoneis confirmata, et tum demum communis consensu probata sunt atque in typum doctrinae relata.

Nec unaquam vel mutauit vel deseruit hunc sanas doctrinae typum ecclesia nostra, quicquid aduersarii eius, interdum paulo immodestiores et in affingendis ei sententiis, nunquam ab ea receptis et defensis, liberaliores disputent, Bellarminus in primis et Bossuetus, aliquique, quorum alii quinque, alii sex enuinerant sententias diuer-

d) in praefatione ad Ambrosii Molbani explicationem Psalmi XXIX. eodem anno nimirum 1536. scripta opp. tom. XIV. p. 180. Ich bin auch einer, die solch sein Geschöpf noch nicht begreifen, und (wie gesagt) kaum angefangen solches zu glauben, daß mich alten Schüler, und nun fast einen verlehrten Doctor, billig möchte wundern, wie zu unsfern Zeiten die Leute, so bald sie in ein Buch riechen, alles wissen, was der Heilige Geist weiß, et in praefatione ad conciones Spangenbergii tom. XIV. p. 376. Solches bielt ich vorzeißen, da ich ein Doctor der heiligen Schrift mich muste nennen lassen,

für eine schlechte Rede, die ich sehr wohl verstunde. Aber nun ich (Gott Lob!) wiederum ein armer Schüler worden bin, in der heiligen Schrift, und je länger, je weniger kann, hebe ich an, solche Worte wunderlich anzusehen, und finde aus der Erfahrung dieser Glossen daß es müsse ein Geheimniß heißen.

e) Keil, Lebensumstände Luthers, Theil III p. 81. Luthers Vorrede zum ersten Theil seiner Werke opp. tom. XIV. p. 427. de praestantia locorum theol. Melanchthonis.

f) I. c. p. 461. 462.

fas ecclesiae nostrae de iustificationis notione seu forma, ut et ex iis variationem typi doctrinae, ab ecclesia euangelica suscepitam probent. Ex quo enim vera doctrina de iustificatione, quod in ea fiat et vere credenti obtingat remissio peccatorum et iustitiae Christi imputatio, excluso omni operum legis merito et renouationis internae ad eam obtainendam concursu et subsidio, recepta est, nihil immutauit, nihil addidit, nihil deleuit et expunxit in ea, sed eam potius constanter retinuit et defendit. Nec audiendus est Emanuel Suedenborgius, qui nos ad credendum inducere cupit, Lutherum sententiam suam de iustificationis notione faltem in coelo mutasse, dum perhibet, se in ecclasi, quam sibi saepius obtigisse, aliis persuadere studuit, cum Luther in coelo centies collocatum esse, ab eoque percepisse, eum consilii, in versione sua dicti Rom. III, 28. contra monitum angeli eiusdam, inferendi vocem *allein* et textum Pauli vertendi: *Ohne des Gesetzes Werk allein durch den Glauben*, doctrinamque suam de iustificatione per solam fidem ei superstruendi, poenituisse, cum assertum hoc suavis seu potius inanis somnii auctoritatem haud facile superaturum esse existimem.

Videant denique illi, quam prope accedant ad errorem tam Pontificiorum, quam Arminianorum, hominem iustum fieri tam fide quam renouatione interna, seu nouis iustitiae qualitatibus, nouisque virtutibus et sua bonitate, qui negant, iustificando imputari obedientiam Christi actiuam, seu perfectam impletionem legis. Etenim cum praeter remissionem peccatorum, obedientia Christi passiva seu perpessione poenarum peccati vicaria partam, secundum doctrinam Scripturae ad iustificationem requiratur etiam iustitia positiva, quae non nisi impletione legis, seu exactissima omnium actionum moralium conformitate cum ea acquiritur, negata obedientiae Christi actiuae imputatione, quae illam constituit, nihil remanet, quam nostra, quae ex obseruatione legis a nobismet ipsis praestita, deduci deberet, quam vero reiicit, imo abiicit Paulus Philipp. III, 9. et in eius locum substituit iustitiam Christi, obseruatione legis perfecta ab eo partam et fidei a Deo imputatam quae est illa obedientia aliena inobedientiae nostrae opposita, Rom. V, 19. quam doctrinam Scripturae ecclesia nostra perspicue proposuit in Art. III. F. C. 5), Deum nimis,

g.) p. 685.

nimirum propter totam obedientiam, quam Christus *agendo et patiendo* in *vita et morte* sua nostra causa patri suo coelesti praestitit, peccata nobis remittere, *pro bonis et iustis nos reputare*, et salute aeterna donare.

Nostrum est, Ciues Carissimi, vt nobilissimam doctrinam de iustificatione, a Spiritu S. in literis sacris clare et perspicue proposi-
tam, et a maioribus nostris a depravationibus humanis et peruersis
fensiisque Spiritus S. repugnantibus opinionibus summo studio et mi-
ra industria liberatam, recte teneamus, et amore tam veritatis di-
vinæ, quam salutis nostræ ducti constanter retineamus, modesteque
et pie tueamur, nec indecente studio, aliis placendi et assentandi,
committamus, vt ecclesiae ingens hoc verae doctrinae de iustificatio-
ne nostra beneficium arte et fraude aduersariorum veritatis coelestis
eripiatur. Hoc vt efficiamus, Dilectissimi Humanissimique Ciues,
audiamus et sequamur Spiritum S. sumnum a Christo Seruatore do-
ctorem nobis, dum viueret in terris, promissum, et cum imperium
coeli et terrae capesseret, missum, qui nos in omni veritate coelesti
instituit, et quicquid Christus docuit, id omne repetit, nobisque in
memoriam reuocat, et consensu vere diuino confirmat. Iustum ei
his quoque diebus, celebrando beneficio missionis eius ad nos sacris,
tribuemus honorem, si beneficium doctrinae de iustificatione nostra,
ab eo per institutionem diuinam acceptum, grata sanctaque mente
celebrabimus, ipsique iustum, idest, sumnum statuemus pretium,
quo post redemtionem Christi nobis in hac vita maius atque exopta-
tius obtingere poterat nullum et tam scientiam, quam usum illius ab
eo solo repetemus. Accedamus igitur ad templum, Spiritus S. doctrinis
proponendis et beneficiis praedicandis sacrum, animo institutionis
salutaris et capaci et cupido, audiamusque in eo Virum Clarissimum,
politoris sanctiorisque doctrinae scientia instructissimum, vitaeque
sanctitatis et insignis modestiae laude ornatissimum,

GEORGIVM LVDOVICVM TRAVGOTT BARTHOLDVM,

ROECKNITIO - MISNICVM,

PHILOSOPHIAE ET LIBERALIVM ARTIVM MAGISTRVM

DIGNISSIMVM

De iustificatione per Spiritum Dei,

pererudite et eleganter dicturum, pietatisque nostræ religiosissimæ
in fundendis ad Deum precibus ardentissimis pro vita et salute vno

D 2

omnium

XXVIII

omnium spiritu, vno ore efflagitanda SERENISSIMI PRINCIPIS ELECTORIS, FRIDERICI AVGUSTI, EIVSDEMQUE SERENISSIMAE CONIVGIS ET FILIAE, fidum deuotumque interpretem. Detis hoc, CELSISSIMI PRINCIPES, COMITES ILLVSTRISSIMI, VTRIVSQVE REIPUBLICAE PROCERES GRAVISSIMI, COMMILITONES GENEROSISSIMI PRAENOBI LISSIMI QVE, precibus nostris, detis illius diei sacris solemnibus, detis pio sanctoque instituto maiorum, detis arguimento orationis vtilitate et suauitate profuturo; detis denique virtutibus eximiis oratoris, VESTRO FAVORE VESTRAQVE beniuolentia dignissimi, vt actum hunc sacrum VESTRA PRAESENTIA exoptatissima, nobisque perhonorifica quam maxime ornatis. P. P. Dom.
Exaudi A. R. S. H. MDCCCLXXXIII.

LIPSIAE,

EX OFFICINA KLAUBARTHIA.

1740/1741 TAVOLACCA TAVOLACCA TAVOLACCA

ROCKENFELD-MINICOV

MVNTZIDAM MVTZIDAM MVTZIDAM

1740/1741

1740/1741

1740/1741

1740/1741